

A szerb uralomnak a bácskai magyarok nyelvére tett hatása.

(Folytatás).

Megtörtént, hogy több község nevét megváltoztatták, azonban a községek egyike, másika az új névvel nem volt megelégedve, küldöttséget bocsátott az akkor uralmon lévő pártok egyik tekintélyes vezéralakjához és előadta, hogy az új név helyett az ő nevéből óhajtja elnevezni községét. Aminek eredményeként aztán az eredetileg kapott csúfnevet, legtöbbször még csúfabbal kellett felcserélniök. Ilyen eset például: *Torontáltorda* esete. *Torontáltordának* a megszállás első éveiben egyszerűen *Torda* lett a neve, majd az idők folyamán más szerb nevet óhajtottak a tordaiak nyakába varrni, mire a jó tordaiak küldöttségileg keresték fel az akkori közlekedésügyi minisztert, *Vuics Dömötöt*, aki azonnal közbe is lépett, de nem olyan értelemben, ahogy azt a tordaiak szerették volna, azaz nem adatta vissza *Torda* eredeti nevét, hanem saját nevéből *Vuicsévó*-ra (< Vujićevo) kereszteltette el. Egyetlenegy esetet tudok felemlíteni amikor a színmagyar lakosságnak sikerült a számára kijelölt nevet lerázni és eredeti magyar nevét megtartani. *Horgos* község közel a trianoni határhoz szintén új nevet kapott. A horgosiak azonban azzal érveltek, hogy a *Horgos* nevet közel és távolban az ország minden részén, sőt túl az országhatárokon egész Európában, de még a felmutatott fuvarlevelek alapján Amerikában is ismerik jó minőségű és világhíres paprikájáról. Ha tehát a paprikát új név alatt lesznek kénytelenek szállítani, félni lehet, hogy a vásárló közönség a névcseré alapján azt fogja hinni, hogy kijátsszák és gyengébb minőségű paprikát akarnak neki eladni. Köztudomású, mondták a horgosiak, hogy a szegedi paprikáival Magyarországon milyen óriási propagandát tud elérni. Vigyáznunk kellene arra, hogy azokon a helyeken, ahol a jugoszláv királyságot a horgosi paprikán keresztül ismerik, ne felejtsek el és esetleg ne partoljanak át Szegedhez. Ez az érv hatott és *Horgos* megtartotta eredeti ősi magyar nevét.

Mindezekkel kapcsolatban a következő dolgokról kell még említést tennem. A színmagyar lakosságú Péterrévét, mint fent említettem *Bácskópétrovószéló*-nak (< Bačko Petrovoselo) nevezték el. Természetes, hogy a péterrévei magyarok magyaros nyelvérzéke felhorkant arra, hogy ők, ha falujukról beszélnek mindig

Bácskópétrovószélót emlegetsenek, nehéz volt azt mondani, kérem én *Bácskópétrovószélóról* jövök, vagy *Bácskópétrovószélóra* megyek, vagy *bácskópétrovószélói* vagyok, ezek helyett egy új nevet adtak falujuknak, mely hangalakban rövidebb és kiejtés szempontjából sokkal szájhoz és nyelvhez állóbb volt, mint az a borzalmas *Bácskópétrovószéló*. Péterrévei ember, ha falujáról beszélt, akkor azt mondta: „*pēcëllói* vagyok, *Pēcëllóra* megyek, vagy *Pēcëllóról* jöttem.“ Ez a *Pēcëlló* nemcsak, hogy közhasználatú volt, hanem teljesen kiszorította a *Bácskópétrovószéló* nevet, amely csak a hivatalos aktákon, a postabélyegzőkön szerepelt. A további érdekessége Pecellónak az, hogy a szerbek szintén hosszúnak találták a *Bácskópétrovószélót* és ők is állandóan csak *Pēcëllót* emlegettek beszédükben. Tehát a nyelvi folyamat az volt, hogy először *Péterrévét* elnevezték *Bácskópétrovószélónak*, ezt a magyarok megrövidítették *Pétrovószéló* > *Pēcëlló*-ra és ezt a *Pēcëllót* a szerb köznyelv is átvette. Megmaradt azonban mint hivatalos név a maga sérthetetlen elefántesonttornyában a sohasem használt, csak itt-ott leírt *Bačko Petrovoselo*. Hasonló volt az eset az ugyancsak színmagyar lakosságú *Gombos* községgel is. *Gombos* községet a szerbek *Bogojévóra* keresztelték. A magyar nyelvérzék számára nehéz volt azt mondani, hogy *Bogojévóra* megyek, *bogojévói* vagyok, *Bogojévóról* jövök. Tehát alkottak maguknak a *Bogojévóhoz* hasonló, de kiejtésre sokkal alkalmasabb és a magyar nyelvérzéknek sokkal jobban megfelelő új nevet: *Bogojá* alakban. Ez aztán nagyon elterjedt, mert összehasonlíthatatlanul könnyebb volt *Bogojáról* beszélni, *Bogojára* utazni, *bogojai* illetőséget emlegetni. Ezt a községnevet azonban a szerb köznyelv már nem vette át. Ennek okát abban látom, hogy *Bogojá* lakói a Duna mentén nem alkotnak annyira körülzárt kis magyar szigetet, mint a *pēcëllóiak* a Tisza mentén. Tehát az érintkezés a *pēcëllói* magyarok és a környékbeli szerbek között sokkal élénkebb és sokkal nagyobb, mint a *bogojai* magyarok és a tőlük aránylag távolabb lakó szerbek között.

A ma még német katonai megszállás alatt lévő Török Kanizsa nagyközség elnevezésének is igen érdekes a története. Először lefordították szóról szóra azt, ami ebben a névben lefordítható volt. Így lett *Török-Kanizsából* *Turska Kanjiza*, később ezt a nevet megváltoztatták és a török-turska névrész helyett az új jelentésű *nova* szócskát tették. Így lett *Török-Kanizsából* másodszer már *Nova Kanjiza*. Mivel azonban a szerbek szeme előtt állandóan az lebegett, hogy Magyarországon van Nagykanizsa és a magyarok ezt nem tartják idegen névnek, úgy érezték, hogy a Kanizsa túlmagyarosan hangzik, s azt legjobb lesz valamiképpen megváltoztatni. Nem akartak *Nova Kanjiza* helyett egy egészen más nevet adni, de egy hasonló hangulatú és mégis szerb hangzású nevet kerestek számára. Ilyen alapon keresgélve az

észak-szerbiai Knjaževac község mintájára Nova Kanjiža-ból *Novi Kneževac*-ot alkották.

Nagybecskerek névtől *Petrovgrád*ig szintén igen érdekes úton jutottak el. A megszállás első éveiben *Nagybecskerekből*, mint azt munkám első részében megjegyeztem, *Veliki Bečkerek* lett, azaz a lefordítható részét, a *nagy*-ot, lefordították. Ez a név háborítatlanul használatban is volt egészen 1934-ig. 1934-ben aztán néhány sovinizta szerb arról kezdett beszélni, hogy a szláv uralkodók között nagyon sok Péter volt, mégis Petrovgrád-nak Leningráddá való elnevezése által egyetlenegy város sem örökíti meg sem Nagy Péter cár nevét, sem az akkor uralkodó Sándor király apját, a „felszabadító“ Péter-ét, sem a Sándor után következő Péter trónörökösét. Ezért azt javasolták, hogy a szerintük magyarosan hangzó *Becskerek* helyébe a szláv uralkodók között nagyon gyakori P é t e r névvel *Pëtrovgrád*-nak nevezzék el. Ennek a tervnek Becskereken majdnem mindenki ellene volt. Ellene voltak természetesen a magyarok és a németek, azonban szólni nem igen mertek. Ellene voltak a szerbek is és azt hozták föl a terv ellen, hogy *Becskerek* mint név, egyáltalában nem magyar hangzású és ha magyar hangzású, akkor ugyanolyan alapon szerb hangzásúnak is ítélnélhető. Véleményük szerint a *Becskerek* név első része a *becs-* török szó, amely várost jelent. Talán sikerült volna is az eredeti *Veliki Bečkerek* mellett megmaradni, azonban 1934 október 9-én Marseille-ban meggyilkolták Sándor királyt, s az így kialakult légkörben *Becskerek* város képviselőtestülete az új névváltoztatásra vonatkozó indítvány ellen nem mert állást foglalni, mert az egyértelmű lett volna azaz, hogy magukra vonják a hazafiatlanság vádját. Tehát egyhangú határozattal terjesztették fel a belügyminiszterhez az új névváltoztatási határozatot, melyet Belgrád sietve jóvá is hagyott, így lett tehát *Nagybecskerekből Petrovgrád*.

Torontál vármegye nem tért még vissza a csonka hazához, azonban a szerb uralom, ha névleg fönn áll is még, valójában már megszűnt. Bár a német katonai megszállás alatt csak a szerbek nevezik *Nagybecskereket* *Petrovgrádnak*, a magyarok már mindenütt *Nagybecskereknek* mondják, a németiség és a német katonai hatóságok pedig *Grossbetschkerek*-nek. De nemcsak *Petrovgrádból* lett ismét *Grossbetschkerek* és *Nagybecskerek*, hanem a Torontál vármegyei összes elszerbesített nevű községek és faluk újra régi nevüket használják. Ma tehát *Nagybecskereknek* tulajdonképpen négy neve van. A mérsékelt szerbek *Veliki Bečkerek*-nek, a hivatalos szerb tényezők *Petrovgradnak*, a németek és a katonai hatóságok *Grossbetschkerek*-nek, míg a magyarok meg rendületlen bizalommal és hittel remélik és hiszik, hogy a régi *Nagybecskerek* végül is győzedelmeskedni fog és városuknak csak egy neve lesz: *Nagybecskerek*. De ebben bízik és hisz nemcsak minden nagybecskereki, hanem minden

torontál vármegyei kis- és nagyközség magyarja, hogy lesz még Mariolanából ismét Zichyfalva, Vujcsevóból végleg Torontáltorda és Begej Szveti Gyurágyból Begaszentgyörgy.

A helységnevek közül természetesen azoknak a helységeknek a szerb nevei voltak leggyakoribbak és legsűrűbben használtak, amelyek lakosságuk száma, kereskedelmük, gyáriparuk és hivatalaik folytán legfontosabbak voltak. Természetes, hogy *Dernye* község szerb neve, *Deronje*, — hogy csak egy példát említsék — nem volt olyan széles körökben használt és ismert, mint pl. Újvidék szerb neve, *Noviszád*, vagy Szabadka szerb neve, *Szubotica*. A nagyobb városok közül Újvidéket még a világháború előtt csak Noviszádnak hívták a szerbek. Ugyancsak hallatszott Szabadka szerb neve még a megszállás előtti időkben is. Ezzel szemben Zombor neve a megszállás előtt is és a megszállás alatt is mindvégig Zombor maradt.

Amikor a második nagy helységnev-szerbesítő mozgalom a harmincas évek elején megindult, Zombor nevét is megpróbálták *Brankovicsévó-ra* (< Brankovicevo) szerbesíteni. A *Brankovics* név a szerb történelemben nagyon sokszor szerepel. A legjelentősebb Brankovics György volt, aki a Hunyadiak idejében élt. A szerb néphit és néprege azt tartja, hogy az 1389. évi rigómezei ütközetet a szerbek csak azért veszítették el, mert Vuk Brankovics a csatából csapatait kivonta és így sorsára hagyta Lázár uralkodó herceget. E miatt a szerbek nagyrésze Brankovicsot árulónak is tartja. Mikor tehát felvetődött az a gondolat, hogy Zombort *Brankovicsévóra* szerbesítsék, a zombori szerbek hevesen elleneztek, mert nem akarták, hogy városukat egy áruló nevérről nevezzék el. Azt is mondták, hogy a *Szombor* név nem is magyar, hanem szerb eredetű és visszamegy arra az alakra, amelyet még ma is őriz Zágrábhoz közel levő kisvároska *Szambor* (< Samobor). Szerintük *Szombor* ~ *Szambor* jelentése 'csupa fenyő', tehát Zombor város határa valamikor fenyvesekből állott volna és e miatt nevezték el *Szambor*-nak. A zombori városi közgyűlés ezt a magyarázatot elfogadta, s így Zombor megmaradt ha nem is Zombornak, de *Szombornak*. A *Zombor* név megváltoztatása ellen még egy érvük volt a zomboriaknak, hasonló Horgos már említett esetéhez. Horgos esetében az volt az érvelés, hogy a h o r g o s i p a p r i k á t más név alatt a külföld nem fogja vásárolni. Épúgy tartani lehetett attól, hogy a z o m b o r i t ú r ó t sem fogja a külföld keresni, b r a n k o v i c s e v ó i t ú r ó' névvel, pedig z o m b o r i t ú r ó Európa-, sőt világ-szerte kapós volt. Így aztán Zombor neve sem lett *Brankovicsévó*.

Utcanevek.

Akkor, amikor a megszállás alatti utcanevekről írok, természetesen teljességre nem törekedhetem. Hiszen egyetlen városnak,

Szabadkának több mint 300 utcájából mindössze 19 olyan utcanev van, amely némileg a megszállás előtti magyar névre emlékeztet. Többi utcáinak nevei a legtarkább ötletszerűségben sorakoznak egymás mellé, melyek vagy szerb uralkodók, királyok, szobrászok, írók, költők neveiből, vagy valami helyi adottság szerb megnevezéséből, vagy a szerbek egyik-másik kisebbségi élharcosának a nevéből lettek. Tehát akkor, amikor a szerb utcanevekről írok, csak azokról emlékezem meg, amelyek általában véve minden, vagy legalább is majdnem minden megszállott területi városban és községben megvoltak.

Volt minden városban és minden faluban Péter királyról elnevezett utca, melyet a magyarok is úgy emlegettek mint *ulica Krája Pëtra*-t (< *ulica Kralja Petra*). Mindenütt volt *ulica Krája Alëkszandra* (< *ulica Kralja Aleksandra*), *ulica Prësztolonaszlëdnika Pëtra* (< *ulica Prestolonaslednika Petra*), ezt az utcanevet azonban nagyon gyakorlott szerbül beszélő magyar ember is, ha tehette, elkerülte beszédében, mert a kiejtése a magyar nyelvet szinte kerékhetörte. Volt *ulica Cãra Dusãna* (< *ulica Cara Dušana*), *Zmáj Jovina ulica* (< *Zmaj Jovina ulica*); ez utóbbit Zmáj Jován Jovánovicsról, a nagy szerb költőről, Arany és Jókai hívérrel nevezték el. Aranyék azonban Zmáj Jován Jovánovicsot *Jovánovics Jánosnak* ismerték, mert a *Zmáj*, azaz 'sárkány' melléknevet, a *Zmaj* című satirikus hetilapja után csak később kapta.

Neveztek el utcát a szerbek nagyobb jugoszláviai városokról is, azonban tudnunk kell azt is, hogy az *ulica* 'utca' szó mellett még az 'út' jelentésű *pút* szóval is jelöltek utcát. Így pl. volt *Bëogrãdszki pút* (< *Beogradski put*) és *Zãgrëbãcska ulica* (< *Zagrebačka ulica*).

Neveztek el utcát, vagy teret, ugyancsak szinte minden délvidéki helységben *Cirill és Mëtód* apostolokról is. Pl. a szabadkai Teréz-teret a megszállás alatt *Tÿg Szvëtog Tyirila i Mëtódnak* (< *Trg Svetog Ćirila i Metoda*) nevezték. Általában véve az utcaneveknél megfigyelhető, hogy ha *ulicának* neveztek egy utcát, tekintettel arra, hogy az *ulica* szó nőnemű, mindig a *-ska* melléknévképzővel képezték a szóbanforgó névből, vagy fogalomból utcanevet. Ha az elnevezett utcát az 'út' jelentésű *pút*-tal jelölték akkor *-ski* melléknévképző járult a névhez. A szerb grammatika szabályainak megfelelően természetesen nemesak ezekkel a melléknévképzőkkel képezték utcaneveket, hanem az *-ov*, *-ev* birtokosra mutató képzővel is, pl. *Karagyorgyëv tÿg* (< *Karadjordjev trg*) vagy *Maszarikova ulica* (< *Masarikova ulica*). A *Maszarikova* -a végződése ebben az utcanevben természetesen a nőnemű *ulica* szó miatt járult hozzá a névhez. Ha azonban az utcát a *put* szóval jelölték és ha a név valamely térnek volt a neve, akkor tekintettel arra, hogy a *put* és *tÿg* szavak himnemenűek, nem

kívántak még egy nőnemre mutató *-a* végződést.

Ha a fentemlített *ulica Krája Alëkszàndra*, vagy *ulica Cára Dusàna* féle szerkezetek elemzésével foglalkozunk, meg kell jegyezni, hogy ezekben a szerkezetekben a nevek genitivusban vannak és szóról szóra magyarra fordítva a felhozott példákban annyit jelentenek, mint „Sándor királynak az utcája”, „Dusán cárnak az utcája”. A magyarok ezeket a szerkezeteket nem igen értették, csak szolgailag eltanulták. A megszállás utolsó éveiben, amikor az iskolákból kikerülő fiatalság már tökéletesen beszélt a szerb nyelvet, akkor kezdett az előtt az efféle szerkezet tudatossá válni, a tömegek előtt továbbra is ismeretlen maradt, hogy miért hívják az utcákat *ulica Gënràlá Nédicsà-nak* (< *ulica Generala Nedića*), vagy *Bëogràdszki pút-nak* és nagyon sokszor a nőnemű *ulica* szónál himnemű végződést, viszont a himnemű *pút* és *trg* szavaknál nőnemű végződést használtak.

Hogy a magyar nyelvérzék mennyire küzdött ezekkel az utcanevekkel és mennyire nem tudott megbirkózni az egyes borzasztó hosszúra nyúlt és még raghalmozással meghosszabbított és a kiejtésre megnehezített szavakkal, arra egy ragyogó példát jegyeztem fel. Egyik munkatársam egy közjegyzői irodában dolgozott, Egyik ügyfelüket hivalták, hogy jöjjön be ügyének elintézésére. A címét az illető helytelenül diktálta be és ezért a posta csak nehezen találta meg. Majdnem mindegyik kerületben nyomoztak utána. Mikor aztán végre megjelent, megkérdezték tőle, hogy tulajdonképpen hol lakik, hogy máskor ilyen eset elő ne adódhassék. Legnagyobb csodálkozásukra a már idősebb magyar néni kijelentette, hogy az *Éva ulicá-ban* lakik. Tekintettel arra, hogy ilyen nevű utca a megszállás alatt nem volt, tovább kérdezősködtek nála, hogy merre van az az *Éva ulica*. Amikor pontosan leírta, hogy hol van az az utca, rájöttek, hogy a *Szijenkijevityéva* (< *Sijenkijevićeva*) utcáról van szó, de az az öreg néninek kiejthetetlen volt. Tehát egész egyszerűen képzelmek-mechanikai tökéletlenség egyik ragyogó példájaként hasonlóan az egyszerű huszárhoz, aki *Lichtenstein* herceg nevét *Lik István*nak és *Rottenthal* báró nevét *Rót Antal*nak mondta, ő a *Szijenkijevityévát*, *Szijenkijevityévának* analizálta és abból a számára sokkal könnyebben kiejthető *Évát* használta és az egész elülső részt az utcanévnek a postásokra bízta.

Az Évával kapcsolatban más baj is volt. A szerb-horvát nyelvben, sőt általában a szláv nyelvekben a családnevekből *-ova*, *-eva* képzővel képeznek külön nevet a család leánytagjai számára. Tehát a Stanić-család leánysarját *Stanićeva* névvel is nevezhették, hasonlóképpen Marušić > *Marušićeva*, Bogdan > *Bogdanova* stb. Megtörtént, hogy a szabadkai anyakönyvi hivatal egyik magyar tisztviselője, amikor *Perši* névre gondolva az egyik Persi lány, azaz *Peršijeva* keresztlevelet kérték tőle, a fél

nagy csodálkozására *Persi Éva* névre szóló keresztlevelet akart kiadni.

Vezeték- és keresztnév.

A szerb vezetékneveknek a magyar nyelvre való hatása nem nagy. A magyarok általában véve két csoportba sorolták be a szerb vezetékneveket. Voltak számukra kiejthető nevek, amelyeket minden további nélkül és hibátlanul használtak és voltak olyanok, amelyeknek pontos kiejtése számukra megoldhatatlan feladat volt, azzal nem is kísérleteztek, mert vagy az illető megsértődött, vagy pedig a jelenlevők kinevették. Természetes, hogy a megszállás későbbi éveiben mindjobban és jobban megtanultuk kiejteni a szerb vezetékneveket is és így azok a kétségtelet nélkül mulatságos és gúnyos ferdítések, amelyek az első években a szerb vezetéknevekkel kapcsolatban a magyar nyelvben elterjedtek, már mind a feledés homályába merültek. Az a néhány ferdítés, amelyet fel tudtam jegyezni, nem is annyira a városi köznyelvből, mint inkább a nép nyelvéből került hozzám és ennek megfelelően az elterjedettsége is csak egyes vidékekre korlátozódott. Így pl. Zenta és környéke a zentai főszolgabíró, akinek neve *Mikosevics* volt, talán azért, mert szerették, vagy mert haragudtak rá, *Misókocsis*-nak nevezték. Egy szabadkai magyar nénike egy *Tyityity* nevű ügyvédet, aki őt panasza szerint rosszul képviselte perében, mindig csak *Hicsik*-nek nevezett. Ezt aztán több magyar család is átvette, de nem is dicsekedhetett *Hicsik* ügyvéd úr azzal, hogy sok magyar kliense volt. Egy gimnáziumi tanárt *Csemerikics*-nek hívták, akitől a szülők csömört kapva *Csömöríkics*-nek neveztek. A *Kangrga* név is elég gyakori volt és a *Kangrga* család nőtagjait nagy leleményességgel a magyarok *nöstény grgák*-nak nevezték.

A keresztnév jelentősége tulajdonképpen abban van, hogy az üzletek felírataiban és minden utcára kiakasztott táblán csakis az illetők keresztnéveinek a szerb alakját volt szabad használni. Ez az oka annak, hogy *Antal* helyett *Antun*, *András* helyett *Andrija*, *György* helyett *Djordje*, *Jakab* helyett *Jakob*, *Erzsébet* helyett *Jelisaveta*, *János* helyett *Jovan*, *József* helyett *Josif*, *Gyula* helyett *Julije*, *Mátyás* helyett *Matija*, *Mihály* helyett *Mihajlo*, *Miklós* helyett *Nikola*, *Pál* helyett *Pawle*, *István* helyett *Stevan* volt található még a legmagyarabb városok cégtábláin és minden más üzleti nyomtatványain is. Eleinte a szerbek nagyon szigorúan vették azt, hogy a magyar neveket a megfelelő szerb nevekkal helyettesítsék. Ha a régi gimnáziumi értesítőket, vagy más hivatalos kiadványokat nézzük, akkor ilyen csodabogarakat is találhatunk *Kalmár Karlo*, *Kasziba Petár*, *Király Mihájló*, *Kovács Nikola*, *Mélykúti Mirkó*, stb. Később azonban a

szerbek rájöttek arra, hogy vannak olyan vezetéknevek is, amelyeknél, ha az eredeti magyar keresztnevet alkalmazták, akkor egész pontosan kitudnik az, hogy az illető magyar és ez a megkülönböztetés intézkedéseik során nekik könnyítést jelent. Mert ha egy *Dánielkovic*s mellé az *Alekszandar* nevet írják, akkor megtörténhet az a tévedés, hogy valódi szerbnek nézik és talán érdemein felül részesül valamilyen kedvezményben, vagy előnyben. Voltak akik nagyon vigyáztak a későbbi években, hogy az idegen nevű magyaroknál a keresztneveket az illetők bemondása, vagy keresztlevelében feltüntetett név szerint írják. *Dánielkovic Sándor* éppen a *Sándor* név miatt biztos volt minden szerb előtt, hogy magyar. Ez különösen a harmincas évek végén kezdett terjedni, úgy hogy ezekből az évekből már kimutathatunk *Jeges Sándorokat*, *Tancsik Lászlókat*, *Bedzsula Lajosokat* és mellettük *Krausz Lyudevitet*. Ezt az elvet azonban következetesen sohasem vitték keresztül, mert mindig voltak olyanok, akiknek a túlfűtött nacionalizmusa a szerb szempontból feltétlenül helyes elvet is mellőzte és mégis az eredeti elgondolás szerint a magyar keresztnevek szerb alakjait használtatta és használta.

A tisztán szerb eredetű keresztnevekről nincs megjegyezni valóm. Ezeknek egyikét-másikát, mint azt már munkám bevezetésében említettem, elferdítették és kigúnyolták, v. ö. *Bogolyúb* > *Bagolylúd*. De ezek is csak szórványosak voltak és sohasem terjedtek el. Megtörtént magyar társaságban, hogy ha a társaság valamelyik tagja szerbül kezdett beszélni, vagy szerb kijelentéseket tett, akkor rászóltak: Ugyan hallgass, te *Csēdomir*, vagy *Dragomir*, vagy ha nő volt, te *Dobrila*, vagy *Radmila*. De ezek mint fent említettem, csak szórványosak voltak.

Egyesületek nevei.

Sem sportegyesület, sem kulturegyesület a megszállás alatt nem viselhette a régi magyar nevét. Az uralomváltozás után minden egyesület kénytelen volt az alapszabályait a szerb törvényeknek megfelelően átalakítani és az új alapszabályok szerint szerb nevet választani. Társadalmi egyesületekről szólva mindössze néhány nevet említhetünk csak meg, mert aránylag nagyon kevés kulturegyesület menthette meg nevét, tradícióit és szervezeteit. A szabadkai Népkör nevét le kellett fordítani és hivatalosan mint *Pucski Krúg* (< Pučki Krug) szerepelt, ami pontos fordítása a magyar Népkörnek. A Népkört természetesen gyakran zaklatták és háromszor be is tiltották. A harmadik betiltás után csak úgy kapott engedélyt, ha a régi Népkör-nevet megváltoztatja és új név alatt új alapszabályokkal kezd működni. Ekkor vette fel a Magyar Olvasókör nevet, amely szerbül,

hivatalosan *Magyarszka Csitaonica* (< Madžarska Čitaonica) volt. A nagybecskereki Magyar Közművelődési Egyesület hasonlóképpen sokat szenvedett. Nevét szerbre fordítva kellett használni: *Magyarszko Kulturno Društvo* (< Madžarsko Kulturno Društvo) alakban. Különösen akkor zaklatták, amikor országos szervezetté akarták fejleszteni és minden faluban, városban megszervezték a fiókjait. Ekkor egy alapszabálybeli mulasztásra hivatkozva betiltották és az újból való megnyitása csak igen nehezen sikerült, de jelentősége ekkor már egészen más volt, mert a felszabadulás előtti esztendőben végre sikerült kiharcolni, hogy engedélyezzék a Magyar Közművelődési Szövetséget *Magyarszki Kulturni Szávez* (< Madžarski Kulturni Savez) néven, mely aztán országos jellegű lévén, mindenütt megalkothatta a maga fiókjait. Ez volt az összes magyar kultúregyesületek csúcsszervezete. A felszabadulás után a nevét Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetségre változtatta, ma már közel 300 ezer tagja van és jelentősége napról napra növekszik.

A falusi olvasókörok és egyesületek csak mint *csitaonicá-k* (< čitaonica) 'olvasó' és *udruženjé-k* (< udruženje) 'egyesülés' szerepeltek. A dalárdák neve mindenütt *pěvackó drústvó* (< pevačko društvo) 'dal-egyesület' volt.

Egész külön fejezetet kell, hogy szenteljünk a sportegyesületeknek, amelyek gombamódra szaporodtak el és minden kisebb nagyobb faluban működtek. Ezek az egyesületek a nevüket hősök, uralkodók, vagy elvont fogalmak szerb nevééről, esetleg hosszú nevüknek a rövidítéséből kapták. A leggyakoribb név volt az állam neve *Jugoszlávia*. Nem volt a jugoszláv királyságnak olyan része, ahol ne működött volna legalább féltucat *Jugoszlávia* nevű sportegyesület. Legjelentősebb volt természetesen a belgrádi *Jugoszlávia*, de magyar területeken is működött néhány *Jugoszlávia*. Ennek egyik változata volt a *Jugoszlavěn* (< Jugosloven, 'délsláv', amely szintén sokszor fordult elő. Ezt a nevet a hatóságok nagyon kedvelték és ahol csak lehetett az alakuló egyesületeknek ajánlották. Hasonlóképpen nagyon sűrűn hallott és használt név volt a *Grayganszki* (< Gradjanski) 'polgári' is. De sok egyesületet neveztek el a rigómezei csata hősről *Obilics-ról* (< Obilić) is. Sok *Szlávia* (< Slavija), több *Karagyorggyé* (< Karadjordje) 'a dinasztia neve', *Jédinsztvó* (< Jedinstvo) 'egység', *Rádnicski* (< Radnički) 'munkás' (t. i. egyesület), *Vojvodina* (< Vojvodina) 'Vajdaság', *Szloga* (< Sloga) 'egyetértés', *Naprédák* (< Napredak) 'haladás' stb. szerepelt a különböző sportok bajnoki táblázatain. Ezek a nevek közhasználatúak voltak a magyar beszédben is, annak ellenére, hogy a jelentésüket a magyar tömegek nem ismerték. A rövidített nevek közül sűrűn használták a *Zsélyžnicski Atléticski Klub* (< Željeznički Atletički Klub) 'Vasutas Atléta Klub' kezdőbetűiből alkotott *ZsAK* nevet,

és a *Szaboticko Atlëticsko Nogometno Drústvo* (< Subotičko Atletičko Nogometno Društvo) 'Szabadkai Atléta Labdarúgó Egyesület' kezdőbetűiből alkotott nevet a SzAND-ot.

Az apatiniak labdarúgó csapata *Tri Zvezde* néven működött. A magyarok azonban *Tri Zvezda* (< Tri Zvezde) 'három csillag' néven emlegették, mert azt még valahogy megtanulták, hogy a 'csillag szerbül *zvezda*, de azt a nyelvtani finomságot, hogy a 'három' jelentésű *tri* után genitivusi *zvezde* alakot kell használni, sohasem tanulták meg.

Összefoglalás.

A nyelv folyton változik. De ez a változás nem egyforma a nyelvterület minden részén. (V. ö. Horger: A nyelvtudomány alapelvei, 222. §.) Földrajzi adottságok vagy politikai határok egészen más irányú fejlődés okai lehetnek. Sajnos a szerb megszállás is egy ilyen ok. A magyar nyelvterület egy része a szerb nyelv hatása alá került, a magyar nyelvbe idegen, szerb elemek kerültek egyrészt kölcsönszavak alakjában, amelyeket igyekeztem csoportokra osztva felsorolni, másrészt idegen hangok alakjában.

A figyelmes olvasó az eddigi megjegyzésekből észrevehette, hogy a szerb nyelv hangjai között vannak olyanok, amelyeknek a kiejtése a magyar artikulációs bázis számára szokatlan. Ha valaki idegen nyelvet tanul, azt rendszerint a maga artikulációs bázisa alapján tanulja meg és annak megfelelően ejti ki a megtanulandó nyelv hangjait. A szerb, ha magyarul, vagy németül tanul, állandóan az *ö* és *ü* hangok kiejtésével küzd, mert ezek a hangok a szerb nyelvben nincsenek meg, tehát a szerb artikulációs bázis alapján ezeket kiejteni nem tudja. Amikor a megszállás alatti magyarok az első szerb szavakat tanulták, természetesen a magyar artikulációs bázis alapján ejtették ki a szerb hangokat és ennek megfelelően, ha egy hangra nem volt dispoziójuk, akkor helyettesítették azzal a hanggal, amelynek kiejtése legközelebb állott a kiejtendő szerb hanghoz. A magyar nyelvben az illabiális *á* rövid párja nem használatos, viszont ez a hang a szerb nyelvben igen gyakori. A szerbül tanuló magyar tehát, ha az illabiális *á* rövid párját, az *ü* hangot kellett ejteni, legtöbbször vagy labiális *a* hanggal, vagy illabiális, de hosszú *á*-val pótolta. A magyar nyelvben valamikor igen gyakori *ly* hang helyett a magyar nyelvterület legnagyobb részén ma már csak *j* hangot ejtünk. A szerb nyelvben az *ly* hang nagyon gyakori, de éppen azért, mert a magyar artikulációs bázis a *ly* hangra nem volt felkészülve, hosszú éveig az aránylag szerbül folyékonyan beszélők is sorozatosan *j* hangot ejtettek a *ly* hang helyett. A magyar nyelvben a *r* hangnak nincs szótagképző ere-

je. A *r* mint magánhangzó a magyar nyelvben ismeretlen és a magyar artikulációs bázis számára kiejtés tekintetében megoldhatatlan föladat. A megszállás első éveiben ennek megfelelően mindazokat a szavakat, ahol a *r* hang szótagképző volt, csak ejtéskönnyítővel tudtuk kiejteni. V. ö. *srpski* > *szerpszki*, *država* > *derzsava*, *trgovac* > *tergovác* stb. A magyar nyelvterület egyes részein a közép *ě* hangot nem ismerik. A szerb nyelvben a közép *ě* sokkal nagyobb szerepet játszik, mint azt az első pillanatban az ember gondolná. Természetes, hogy a megszállás első éveiben ilyen finomságokra nem figyeltek és a magyar artikulációs bázis alapján azok a magyarok, akik a közép *ě* hangot a magyar beszédben sem ejtik, a szerb nyelvben a közép *ě* hang helyett vagy nyílt *e* hangot, vagy hosszú, zárt *é* hangot ejtettek.

(Folytatása következik)

Bogner József.